

NOI INFORMAȚII DOCUMENTARE REFERITOARE LA BISERICA „SFINȚII TEODORI” DIN IAȘI

Benone DASCĂLU¹, Elena GHERMAN²

Cuvinte cheie: biserică, comunitate, icoană, document, episcop, tranzacție imobiliară

Keywords: church, community, icon, document, episcop, real estate transaction

Biserica cu hramul „Sfinții Teodori” se află pe strada Sf. Teodor la nr. 14. Sfinții sub a căror ocrotire este biserica, sunt Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron și Sf. Mare Mucenic Teodor Stratilat, o alegere mai puțin întâlnită ca hram al unui lăcaș de cult (**Fig. 1**). Sărbătoarea hramului este celebrată în prima sâmbătă a Postului Mare. Ca denumire întâlnim, în documente, mai multe variante ale hramului Sfinții sau Sfântul Aftodori, Sfinții Fteodor și Theodori.

Strada Sfântul Teodor, care a avut mai multe denumiri de-a lungul existenței sale și anume Ulița Dosul Târgului de Sus, Ulița Gavriil Moldovanu, Ulița Nișman (acolo a locuit arhitectul Nitschman³), Ulița Târgului din Afară⁴, face legătura dintre actualul bulevard Independenței și două obiective emblematiche ale orașului Iași și anume Vila Sonet – a cunoscutului poet ieșean Mihai Codreanu – și Bolta Rece. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, când biserica exista deja, această zonă făcea parte dintr-un areal mult mai întins cunoscut sub numele de Muntenime și cu localizare mai precisă referitoare la biserica „Sf. Teodori”, din Muntenimea de Jos.

Acest areal, o zonă cu precădere rurală și în bună parte împădurită, a fost până la mijlocul secolului al XVII-lea în afara orașului, limita sa sudică fiind Ulița Hagioaiei sau Ulița din Afară, astăzi bulevardul Independenței. Extinderea spre nord a orașului s-a făcut treptat și ca o urmare firească a dezvoltării acestuia, Muntenimile au devenit mahalale distincte,

Fig. 1. Biserica Sf. Teodori (sursa: Arhiva INP)

¹ Parohia „Sfinții Teodori”, Iași.

² Cercetător independent.

³ Mircea Ciubotaru, „Misterele” onomastice ale Iașilor, Editura Dark Publishing, București & Herlo Verlag UG, Heidelberg, 2021, vol. I, p. 360.

⁴ Gheorghe Ghibănescu, *Catastiful Iașilor din 1755*, Iași, 1921, p. 23.

populate mai întâi de meseriași și negustori, ulterior, treptat și de marea boierime⁵. Constituirea unor comunități umane, un proces dinamic, a dus, la necesitatea construirii de locuințe și implicit de biserici, „Sfinții Teodori”, „Sfinții Atanasie și Chiril”, Curelari, Vulpe, „Buna Vestire”, etc. Inițial, biserica „Sf. Teodori” a fost construită din lemn, cu mare probabilitate, având o temelie din piatră așa cum erau marea majoritate a primelor biserici din oraș, excepție făcând cele voievodale (Sf. Nicolae, Barnovschi, Trei Ierarhi, Golia) sau cele ctitorite de mari boieri (Nicoară Baltag, Ionașcu Balș). Construirea lăcașului de cult s-a făcut în scopul deservirii unei comunități semirurale, cu venituri modeste, care și-a permis să cumpere terenuri pentru locuințe undeva, departe de centrul orașului, fapt ce explică și aspectul modest al bisericii cu temelia din piatră și elevația din lemn.

Informațiile documentare succinte și fără precizări certe au determinat nașterea unor ipoteze referitoare la momentul construirii edificiului cât și al identității ctitorului sau ctitorilor săi. În Repertoriul alcătuit de Nicolae Stoicescu este indicat drept ctitor marele logofăt Solomon Bârlădeanu și soția sa Anița (Ana Rusu)⁶. Atribuirea ctitoririi a fost determinată de faptul că în patrimoniul bisericii există două icoane care, conform însemnării de la bază, au fost dăruite de Solomon Bârlădeanu⁷. Una dintre ele are următorul text: „Această icoană a făcut-o Solomon Bârlădeanu, mare vornic de Țara de Sus și jupâneasa lui Ana; anul 7173” (1664 septembrie 1 – 1665 august 31) iar cealaltă are doar această însemnare: „În zilele domnului nostru Io Istratie Dabija; 7173”. Subscriem, în mare măsură, și noi argumentului adus de istoricul Sorin Iftimi care consideră că „aceste icoane sunt prea somptuoase pentru a împodobi o biserică de lemn” și că mai mult decât sigur ele au ajuns în alte împrejurări la biserica Sf. Teodori⁸. Supoziția noastră este îndreptățită deoarece aspectul de astăzi al catapeteasmei, fără a fi specialist în domeniu, ne arată că este clar formată din părți distincte din diferite perioade, dovadă stă, de altfel și modificarea zidăriei pentru a o adapta dimensiunilor tâmplei. Din păcate, nu avem informațiile necesare care să susțină aceste intervenții. De altfel, Solomon Bârlădeanu, exponent al marii boierimi, ctitorul mănăstirii Bogdana – unde își are și locul de veci – și a bisericii „Sf. Dumitru” Balș din Iași, nu avea motive să ctitorească o biserică la marginea orașului, unde probabil nu deținea proprietăți, știindu-se că poseda case mai jos de actuala Mitropolie, deci în apropierea bisericii „Sf. Dimitrie”⁹. Lipsa daniilor funciare, prezente la mănăstirea Bogdana, ne duce cu gândul la concluzia că biserica „Sf. Teodori” a fost ctitorită de locuitorii noii formate comunități din Muntenime. În documentele (începând cu cel mai vechi, în care este

---

⁵ Iuliana Brătescu, *Mahalaua Muntenimii. Iașul de la jumătatea secolului al XVII-lea până la 1831*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016.

⁶ Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, Direcția Patrimoniu Cultural Național, 1974, p. 475.

⁷ Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, București, 1908, p. 128.

⁸ Sorin Iftimi, *Cercetări privitoare la istoria bisericilor ieșene*, Iași, Editura Doxologia, 2014, p. 216

⁹ Mihai Bogdan Atanasiu, *Contribuții prosopografice: Solomon Bârlădeanu, mare logofăt al Moldovei în AȘUI*, serie nouă, Istorie, tom LXIII, Iași, p. 167 și nota 55.

pomenită biserica și preotul Gligor, datat în anul 1699) care fac referire la zona respectivă sunt menționați megieșii, având ocupații modeste, de meseriași și mici negustori și, drept urmare, au ridicat biserica în funcție de veniturile lor.

Biserica va fi victima numeroaselor incendii care au avut loc în Iași. Despre două dintre acestea, unul din anul 1735 și celălalt din anul 1759, avem informații din documentul pe care îl considerăm actul de naștere al edificiului actual. Respectivul document, datat în luna decembrie a anului 1760, este zapsul de danie al Catrinei Tudori, născută Vârnab (monahia Sofia după trecerea în viața monahală) și atestă contribuția de 500 lei pentru reconstruirea bisericii. Se menționează, în document, că lăcașul cel mai vechi era din lemn și noua biserică trebuia să fie ridicată din piatră:

„Adecă eu, Sofia monahia, soțul răposatului Constandin Tuduri, făcut-am scrisoarea mea la sf. Biserică, ce se prăznuiește hramul a Sfinților Teodori.... Ca să de 500 lei, adecă cinci sute să facă biserică aicea în Iași.... Și să se de și două dughene ce au avut aicea lângă casă, bisericii și preoții care vor fi la biserică, din venitul dughenilor, să aibă a sluji sărindare pentru sufletele răposaiilor. Și în anii trecuți, tâmplându-se de au ars târgul, au ars și biserica Svinților Teodori, fiind de lemn, am socotit cu toții, de au dat fiul meu, Ioniță, acele 500 lei la biserica Svinților Teodori, ca prin mila și altor creștini s-au făcut de piatră, împlinind și porunca părintelui său ca să fie pomenire veșnică...”¹⁰.

Deci familia Catrinei Tudori este coticitorul bisericii. Referitor la prenumele Catrina ca fiind numele de mirean al monahiei menționăm pomelnicul din anul 1785 al schitului Doljești (Roman) în care sunt trecuți și Constandin și Catrina Tuduri, deci soacra Catrinei din familia Vârnab, căsătorită cu Ioniță Tuduri¹¹, dar acest prenume nu este acceptat, de unii autori, ca fiind cel real¹². Ctitorii întemeietori au avut împreună șase copii, patru băieți și două fete, și dintre aceștia Ioniță a fost cel care a primit această pioasă misiune. Ioniță, al doilea fiu al familiei a fost căsătorit cu Catrina fiica jitnicerului Ioniță Vârnab¹³. Familia Tuduri avea origini negustorești, de altfel Constantin, ctitorul, este citat în documente și cu indicativul „băcanul”, dar a reușit să ajungă la o stare materială care le-a permis să cumperi pe lângă casele din Iași și o serie de moșii și prin alianțe matrimoniale între în rândurile boierimii, așa cum sunt menționați de Dimitrie Cantemir¹⁴, pe ai cărei membri, îi întâlnim

---

¹⁰ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, VI, Acte interne (1756-1770), editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosofoei, 2004, p. 217.

¹¹ Marius Chelcu, *Familia Tuduri : negustori ieșeni și ctitoriile lor (secolul al XVIII-lea)*, în *AȘUI*, serie nouă, Istorie, tom LXI, 2015, p. 118.

¹² Petronel Zahariuc, *Contribuții la istoria familiei Vârnab de la sfârșitul secolului al XVI-lea până în domnia lui Ioniță Sandu Sturza*, în vol. *Local și național la 100 de ani de la Marea Unire. Reflecții botoșănene*, coord. Adrian Bogdan Ceobanu și Dănuț Huțu, Botoșani, Editura Argonaut, 2019, p. 69.

¹³ Marius Chelcu, *op.cit.*, p. 115.

¹⁴ *Apud* Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 217.

și până la jumătatea secolului al XIX-lea, ocupând funcții în aparatul administrativ al Moldovei¹⁵.

Așadar biserica a fost construită în jurul anilor '60 ai secolului al XVIII-lea, datare pe care o putem aproxima în funcție de daniile diverșilor credincioși, locuitori în zona relativ apropiată; astfel, în anul 1767, hatmanul Vasile Ruset (a cărui reședință era pe locul casei care astăzi adăpostește Muzeul de Istorie Naturală) dăruiește un clopot care, conform inscripției, a fost turnat de ierodiaconul Mihail de la Putna; tot el este și unul dintre martorii care semnează actul de danie al monahiei Sofia iar în testamentul său lasă bisericii 50 lei, cu specificarea „unde sunt ctitor”¹⁶, de altfel, fiind coctitor și al bisericii „Sf. Spiridon”. O altă referință care certifică terminarea construirii bisericii o reprezintă însemnarea de pe o *Evanghelie*, datată 22 februarie 1769: „această Sfântă Evanghelie a cumpărat-o dumneaiei Măranda și am dat-o la biserica Sfinții Teodori din Iași” cu completarea făcută de un alt donator „ferecătura acesteia s-a făcut de giupanul Trifan și Maria în anul 1775”¹⁷. Alte repere cronologice care au o semnificație în istoria bisericii sunt anul 1814, când s-a așezat la această biserică Mitropolitul grec Serafim, probabil exilat din Siria¹⁸, anul 1825, însemnat pe un potir dăruit bisericii¹⁹, anul 1869, când a cunoscut reparații semnificative, anul 1944 când a fost distrusă aproape complet, prin bombardamentele din timpul celui de la Doilea Război Mondial și anul 1952, când a avut loc ultima restaurare important de salvare de la distrugere a splendidului lăcaș de cult, datorată preotului paroh Gheorghe Agapie(1948-1995)²⁰.

Deși nu avem un document din care să rezulte cu certitudine ființarea, în Muntenimea de Jos, a unei biserici, în secolul al XVII-lea, există informații colaterale, în alte documente care ne dau indicii despre existența sa. Astfel, din documentul datat 1 septembrie 1704, aflăm că epitropii și preoții de la *Sfeti Feodor*, „având un loc de dugheană lângă țințirim”, îl vând lui Iane Valahul, negustor, pentru care să obligă să plătească bezmen, 20 lei anual și alte produse necesare bisericii, ceară, vin, ulei²¹. Acest document ridică un alt semn de întrebare, pe lângă cel legat de biserică, în sensul că epitropii erau călugări, având în frunte un egumen, 5 preoți și un iconom, deci o comunitate monahală. Lipsa documentelor care să lărgescă aria de cercetare ne determină să rămânem doar la stadiul de ipoteză, dacă acest lăcaș a fost la început o mică mănăstire situată la marginea Iașului sau a fost

---

¹⁵ Mihai Răzvan Ungureanu, *Marea arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014, p. 201.

¹⁶ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, VI, Acte interne (1756-1770), editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoftei, 2004, p. 675, nr. 767.

¹⁷ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p.128..

¹⁸ N. A. Bogdan, *Orașul Iași. Monografie istorică și socială ilustrată*, Iași, 1915, p.23.

¹⁹ Nicolae Iorga, *op. cit.* p.128.

²⁰ Nicolae Stoicescu, *op.cit.* p. 475. Benone Dascălu, *Scurtă monografie a bisericii Sf. Teodori*, manuscris.

²¹ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, VI, Acte interne (1756-1770), editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoftei, 2000, doc. 273, p. 230.

administrată temporar de epitropi monahi. O altă informație despre cimitirul bisericii se găsește în documentul datat 7 iunie 1705, din care aflăm despre o altă vânzare de case care „sîntu în Muntenime, lângă țintirimul besericii lui S(ven)ti Fteodor(i)”²². Aceste două exemple și faptul că recent a fost cercetat parțial cimitirul, în sensul că s-au găsit – în urma intervențiilor datorate procesului de restaurare a edificiului – reînhumări sau chiar suprapuneri ale actualelor fundații peste înhumări găsite *in situ* ne dovedesc existența bisericii databile cel târziu în a doua jumătate a secolului al XVII-lea²³. Există documente referitoare la ființarea acestei prime biserici, emise în perioada dintre anii 1726-1755. Un document extrem de valoros este cel emis la Iași (ca dealtfel toate documentele menționate mai sus), în data de 16 iunie 1760, din care aflăm, indirect, despre un alt ctitor al bisericii și anume o Aniță borșăriță, care va dona un loc de casă pe care apoi clironomii bisericii îl vor vinde și banii obținuți vor fi folosiți la construirea lăcașului „de s-au făcut de piatră, după ce au ars de foc”²⁴. Prin acest document avem certificarea informațiilor cum că prima biserică a fost din lemn, fiind înlocuită de una de piatră – și indirect – și perioada construirii ei. Avem de asemenea și susținerea afirmației noastre cum că biserica a fost construită prin donații ale megieșilor, cea mai consistentă fiind a familiei Tuduri.

Tot acest excurs a fost necesar pentru că nu se mai păstrează pisania bisericii sau poate nu a avut una, o cauză fiind existența unor ctitori colectivi²⁵. Așa cum s-a văzut din rândurile anterioare, la contribuția familiei Tudori s-a adăugat și cea o „poporenilor”, din care îi cunoaștem pe Vasile Ruset care se autodefinește ca fiind ctitor, Anița, donatoarea unui loc de casă în același scop, și probabil ar mai fi exemple de mici ctitori despre care însă nu ni s-au păstrat atestări documentare. Referitor la ctitori amintim un document intitulat *Pomelnicul a ctitorilor și a poporânilor Sfântului lăcaș a Sfinților Theodori Tiron și Strătulat*, care începe la 1 martie 1842 și este completat până la 17 august 1858, în care alte personaje sunt considerate ctitori de drept ai bisericii și trecute ca atare în respectivul pomelnic. Astfel, principal ctitor este considerat Gavriil Moldoveanu, ginerele lui Sava Răzmeriță (care a fost epitrop al bisericii, întărind prin semnătura sa multe tranzacții legate de case și bezmen) și Catinca Borș²⁶. Nu știm contribuția acestora la bunăstarea bisericii dar probabil că a fost una importantă iar Gavriil Moldovanu a fost un personaj de vază de vreme ce ulița (acum Sf.

---

²² *Ibidem*, doc. 286, p. 255.

²³ Raportul de supraveghere arheologică a fost susținut în cadrul Sesiunii de comunicări a Institutului de Arheologie din Iași, octombrie 2023.

²⁴ *Ibidem*, vol. 6, doc. 300, p. 259.

²⁵ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri până la 1821*, ediția a doua revăzută, Iași, Editura Demiurg, 2007, p. 379.

²⁶ Sorin Iftimi, *Pomelnicul Bisericii Sfinții Teodori (1842-1858)*, în *Contribuții la istoria bisericilor ieșene. Monumente, ctitori, mentalități*, Iași, Editura Doxologia, 2014, p. 216-234. Autorul face o analiză detaliată a acestui pomelnic, menționând atât aspectul estetic al documentului cât și identificarea persoanelor care au fost trecute în respectivul act. Sunt specificate și o parte din donațiile făcute către biserică: candelă, potire, cărți, veșminte, etc.

Teodori) s-a numit o vreme după numele lui²⁷. În cuprinsul pomelnicului sunt trecute și alte persoane, în unele cazuri se specifică și ce au donat bisericii locuitori din zona aferentă, în special cei care locuiau pe strada Curelari, fapt explicabil prin aceea că Biserica Curelari a fost filie a bisericii „Sf. Teodori”. Conform tradiției, informație furnizată de N.A. Bogdan în valoroasa sa monografie despre Iași, breasla cojocarilor și căciularilor avea ca lăcaș de cult biserica „Sf. Teodori”, deși chiar și din pomelnicul amintit nu apare menționat nici un personaj care să aibă această meserie și să fi făcut donații consistente care să-i confere calitatea de ctitor. Probabil prin descoperirea altor documente datate în secolul al XIX-lea s-ar desluși întocmirea pomelnicului.

Biserica „Sf. Teodori” este emblematică pentru istoria arhitecturii ecleziastice ieșene, fiind considerată cea care deschide instaurarea unui stil eclectic manifestat prin îmbinarea elementelor de arhitectură moldovenească, și ne referim la structura de ansamblu, cu stilul baroc constantinopolitan. G. Balș enumeră aceste edificii: „Sfinții Teodori fac astfel parte sau încep cu alte câteva biserici cu caractere bine determinate, „Sf. Teodori”, 1761, Sf. Gheorghe, 1761-1769, Tâlpări...”²⁸, considerând că aceste biserici ilustrează o epocă de tranziție la stilul clasicizant de mai târziu, adoptat în secolul XIX.

Ca structură biserica are pridvor, pronaos, naos și altar. Se presupune că a existat și un zid despărțitor între naos și pronaos, dar în urma cercetării arheologice s-a constatat doar o bază suport din piatră²⁹ care susținea cele patru coloane, două libere și două adosate zidului, având capitелurile pătrate și împodobite cu motive vegetale stilizate. Boltirile sunt realizate conform stilului moldovenesc. Nu cunoaștem sorgintea meșterilor care au ridicat și decorat această biserică și s-ar putea emite doar ipoteza aducerii unora formați în lumea islamică, adică de la Istanbul. Este frapant și faptul că o ctitorie a unor personaje care nu făceau parte din elita ieșeană a vremii a influențat, prin stilul adoptat, chiar și pe cea mitropolitană, așa cum este biserica Sf. Gheorghe, ctitoria mitropolitului Gavriil Callimachi. Noutatea ornamentală, impunătoare de altfel, și ne referim la panourile care decorează paramentul exterior, ancadramentele ferestrelor, de tip oriental și – cu precădere – capitелurile coloanelor ornate cu frunze de acant, cu siguranță a creat o impresie deosebită astfel încât această construcție a devenit o sursă de inspirație.

Informațiile documentare referitoare la biserica Sf. Teodori, deși puține, au folosit excursului nostru pentru a puncta momentele mai importante din istoria lăcașului.

Dar au fost identificate și alte izvoare documentare pe care le vom prezenta în continuare. Dintre cele edite amintim însemnările de pe o *Cazanie* a lui Varlaam din 1643, care a fost cândva în posesia bisericii. Aflăm din aceste notițe despre slujitorii sau apropiații bisericii care s-au semnat în carte: diaconul Ștefan și diaconița Ioana (10 aprilie 1776), starostele Nistor (21 octombrie 1806), preotul Ioan (iulie 1821, din însemnarea căruia

---

²⁷ Mircea Ciubotaru, „Misterele” onomastice ale Iașilor, București, 2021, vol. I, p. 360.

²⁸ G. Balș, *Bisericile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 241.

²⁹ A fost reperată prezența acestui suport din piatră de pe care se ridică cele patru coloane după înlăturarea pardoselii din lemn.

aflăm că turcii au prădat biserica Curelari, preotul Ioan răscumpărând *Cazania* lui Varlaam cu 20 de lei), preotul Vasile (23 iulie 1840, când au ars în Iași dughenile lipovenesti)³⁰.

Un izvor documentar de primă importanță, deși este pentru o perioadă târzie este *Pomelnicul a ctitorilor și a poporănilor Sfântului lăcaș a Sfinților Theodori Tiron și Strătulat*, amintit deja în rândurile anterioare și analizat minuțios de Sorin Iftimi, din care, alături de multe informații prețioase, aflăm și despre grija locuitorilor megieși de a păstra bunăstarea bisericii lor. Pentru contribuțiile acestor personaje care au făcut ca biserica să fie în ființă, și prin care au susținut perpetuarea lăcașului, au fost îndreptățiți să fie trecuți în rândurile ctitorilor chiar dacă erau de mai mică importanță și deci – implicit – în pomelnicul citat.

Documentele inedite pe care ne-am propus să le analizăm în lucrarea de față fac parte din patrimoniul bisericii și au fost păstrate, de-a lungul timpului, de preoții parohi care au slujit. Acestea oferă informații noi, menite să completeze istoria așezământului. Sunt opt documente, originale care ilustrează tranzacțiile imobiliare din jurul bisericii sau chiar ale unor proprietăți care aparțineau acesteia încă de la ctitorire. În ordine cronologică este vorba de documente emise în anii 1797, 1804, 1824, 1825, 1827, 1829, 1831 și 1841. Sintetizând, documentele ne dau informații despre structura socială a comunității, despre preoții care au slujit la acest lăcaș, despre o parte din epitropii bisericii și grija lor de a păstra și de a administra cu folos proprietățile lăcașului de cult.

Un prim document aflat în patrimoniul bisericii este cel emis în anul 1797 care a fost tradus dar s-a lecturat greșit anul emiterii și anume 1792; în urma verificării am crezut inițial că este inedit dar a fost citit și publicat de Gh. Ghibănescu și preluat apoi în colecția de documente publicate de profesorul Ioan Caproșu³¹, având ca dată corectă de emiterie 5 iunie 1797 (**Fig. 2**). În transcrierea publicată există o singură omisiune și anume a unui martor care apare în documentul original, fiind vorba de Miron de la Sf. Ion (probabil preot).

Următorul document din 3 aprilie 1804 are ca subiect o vânzare de case. Conținutul documentului arată că este vorba de o casă care aparține bisericii. Se poate putem presupune că este una din proprietățile pe care Catrina Tudori le lasă danie bisericii (două case și dugheni) și pe care epitropii le închiriază cu condiția plății bezmenului folosit pentru întreținerea lăcașului. În cazul de față epitropii doar întăresc prin acte, fiind și martori totodată, vânzarea unei case de către Ioan Croitoru (acesta o cumpărase în anul 1797) lui Iosup, starostele de ciocli.

Al treilea document, datat 1 noiembrie 1824, reprezintă o mărturie prin care se achită o datorie, și anume Tudorachi Dima plătește suma de 100 lei către Paraschiva. Nu sunt alte specificări, deci se vede că această plată s-a făcut în prezența unor martori și s-a consemnat

---

³⁰ Benone Dascălu, *Scurtă monografie a bisericii Sf. Teodori*, (manuscris), p. 3.

³¹ *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. X, Editate de Ioan Caproșu, Iași, Editura Dosoștei, 2007, doc. 112, p. 112. În nota de subsol avem și mențiunea: După Ghibănescu, *Documente*, în „Ioan Neculce”, An. 1. fasc. 1 (1921), p. 119. nr. LV. La nota de subsol de la p. 119, Gh. Ghibănescu precizează că documentele din Buletin sunt după copiile publicate și în *Surele*, XLII, nr. 196, deci originalul a rămas în posesia bisericii.

în scris. Tudorachi Dima făcea parte dintr-o familie de boieri care au deținut funcții în administrația țării³².

Din 25 aprilie 1825 avem sinetul lui „Aleco Lăfev(re), dascăl franțoz” (Lefevre), ginerele lui Vasile Andronic chelar, de la care a primit zestre niște dugheni, amanetate de chelar paharnicului Tudorache Dima, înaintea săvârșirii căstoriei fiicei lui cu profesorul francez. Aleco Levefre răscumpără dughenile cu suma de 1240 de lei, bani pe care se obligă să-i plătească în termen de șase luni ca „să rămâ(i)u deplin stăpân de acareturi acestie”. Lasă totodată paharnicului amanet și zăpisiul dughenilor.

Un document interesant pentru informațiile pe care le transmite (în sensul că aflăm câte acte se redactau pentru întărirea unei tranzacții) este cel emis la 22 iunie 1827. Astfel, sunt enumerate cinci tipuri de documente care au contribuit la ratificarea tranzacției și anume: o țidulă către mezat, o țidulă pentru telal bașa, o jalbă prin care s-a cerut mezatul, o altă țidulă este hotărârea Divanului prin care se cere mezatul și, ultimul document este zăpisiul de vânzare a caselor și dughenilor.

Al șaselea document aflat în patrimoniul bisericii este cel emis în anul 1829. Din text rezultă că se face o plată către Tudorache Dima, conform unei înțelegeri anterioare, termenul fiind ziua în care se prăznuiește hramul Sfântului Gheorghe (23 aprilie).

Următorul document, al șaptelea (precizăm că numerotarea s-a făcut respectând ordinea cronologică a datei de emitere a documentelor), este cel care datează din anul 1831 (**Fig. 3**). Subiectul se referă tot la o tranzacție imobiliară. Preoteasa Chiriachi/Chiriachia care presupunem că era văduva unui preot, slujitor la biserica Sfinții Teodori, vinde casa construită pe locul bisericii și evaluată de 4 calfe de teslari la 700 de lei, dar specifică totodată și mărinimia epitropilor Gavril Neculau și serdarul Gheorghe Roiul, care nu i-au cerut bezmen și nici dobândă pe o perioadă de un an și jumătate pentru locul pe care ridicase casa și suma de 300 de lei împrumutată de la biserică, fiind că „s-au milostivit asupra văduvii meli” și care i-au necesari pentru construirea respectivei case. În urma înțelegerii, preotesei văduve îi rămân 400 de lei, restul îi achită epitropiei. Zăpisiul este întărit de martorii care au asistat: Dorofti, preotul Dimitrie, dascălul Enache și preotul Vasile de la „Sfin. Theodor”.

Documentul emis în anul 1841 este ultimul din cele pe care le prezentăm în lucrarea de față și are ca subiect tot o tranzacție imobiliară (**Fig. 4**). Dimitrie Mădârjac vinde bisericii Sf. Teodori o casă moștenită de la mama sa, Maria Mădârjac care a fost construită pe locul bisericii și pentru care plătea bezmen. Așa cum rezultă din text casa fusese ridicată în anul 1797; proprietarul, înmâna toate actele pe care le deținea legate de această proprietate, inclusiv testamentul prin care mama sa îi lasă moștenirea. Acest document este însoțit de altele două și anume, unul prin care se certifică plata unui rest de bani pentru aceeași tranzacție și altul care este emis de Dicasteria Mitropoliei Moldovei și care reprezintă de fapt,

---

³² Mihai Răzvan Ungureanu, editor, *Marea arhondologie a Moldovei (1835-1856)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014, p. 74.

înregistrarea oficială a respectivei tranzacții. Textul este întărit prin aplicarea ștampilei Dicasteriei Mitropoliei care este de formă ovală, având fond negru cu litere albe; în centru este stema Mitropoliei, formată dintr-un scut cu reprezentarea Sfântului Gheorghe, timbrat de o mitră iar în dreapta și stânga sunt redată crucea și paterița. Toate cele trei texte sunt scrise pe o singură foaie, față și verso și o jumătate de foaie. Acest spirit de economie se datorează faptului că hârtia era un obiect de lux, fiind scumpă și destul de greu de procurat.

Familia Mădârjac este citată în *Marea Arhondologie* cu trei membri, Dimitrie, Gheorghe și Zamfir, toți având slujbe mărunte în cadrul administrației statului. Astfel, Dimitrie Mădârjac este menționat ca având funcția de șătrar în anul 1847³³. Se poate presupune că acesta este personajul la care face referire documentul întrucât numele de familie nu este unul des întâlnit.

Documentele prezentate în rândurile de mai sus au caracter inedit și reprezintă o frântură din existența unei biserici a orașului Iași. Deși, din punct de vedere istoric, nu ne redau informații relevante, aceste înscrisuri ne ajută să refacem un contur din cotidianul unei mahalale și anume Muntenimea, în cazul nostru Muntenimea de Jos, de la începutul secolului al XIX-lea. Se cunoaște astfel o parte dintre epitropii acestei biserici și se observă și grija manifestată de ei pentru a păstra bunăstarea ei. În mare parte a cazurilor epitropii sunt locuitori ai zonei și dăm cazul lui Sava Răzmeriță a cărui ginere era Gavriil Moldovanul, un personaj important, considerat, ctitor al lăcașului, trecut primul pe Pomelnicul din anul 1842³⁴ și chiar, pentru o perioadă scurtă de timp, ulița „Sf. Teodori” îi va purta numele³⁵.

Tot din cuprinsul documentelor aflăm și cine au fost locuitorii împrejurimilor. Marea majoritate a acestora făceau parte din clasa de mijloc, unii fiind meșteșugari iar alții slugi domnești, dar avem și excepții, fiind vorba de un profesor francez și de un staroste de ciocli. Desigur, nu lipsesc nici slujitorii bisericii, preoți, economi și funcționarii de la Dicasterie.

Biserica Sf. Teodor Tiron și Teodor Stratilat, recent restaurată, este păstrătoarea acestor documente, mărturii ale vremurilor trecute ele fiind importante, cu atât mai mult cu cât realitățile prezente din punct de vedere topografic nu mai corespund situației din secolul al XIX – lea. Actele ne ajută astfel să refacem configurația unei zone a orașului.

---

³³ *Ibidem*, p. 138.

³⁴ Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 235

³⁵ Mircea Ciubotaru, *op. cit.*, p. 360.

NEW DOCUMENTARY INFORMATION
REGARDING THE „SAINT THEODORE” CHURCH FROM IAȘI
(Abstract)

The church dedicated to Saints Teodori was built between the years 1750-1761, having as founders a family of wealthy merchants from Iași, namely the Tudori family. On the site of this church there was another one, built of wood (which burned down in 1735), owed to the great boyar Solomon Bârlădeanu; moreover, in the iconostasis there are the royal icons and that of the patron saint, given by this first founder and dated 1665. The church is a benchmark for the architectural style adopted, as it will influence other churches in Iași, built in the 18th century - the Old Metropolis, the Talpalari church, Saints Athanasius and Cyril, and it is also a proof of the penetration of the Constantinopolitan style in the Romanian Countries. As in the case of other churches in Iași, its history is not completely clear, as evidenced by the original documents that we analyze in this article. By presenting them, we want to complete, with new information, a page from the existence of this beautiful and also an important place of worship from Iași.

ANEXE

1.

1797 iunie 5

Adică eu, Gligoraș Guriță din Ciorogar, dat-am adevărat și încredințat zăpăsul meu la mâna dum(nealui) Ion croitor și soțul dum(nealui) Marie precum să știe că am vândutu dum(nealui) o casă, cari cas(ă) este făcut(ă) pi locul sfintei biserici Sfete Fteodor, cari casă au fostu a preutului Ursachi, giniri mie, și murindu fi(i)că-me au rămas casa la stăpînire me, și eu am vândut-o de bunăvoe me împreună cu soțul meu Catrina, cîtu și ginerile meu au vândutu cu toată voe, cari au iscălitu singur și dum(nealui) numitul; de sus numitu să aibă a plăti bezmănul la biserică. Și a făcut tocmală ca să-mi dé pe cas(ă) 130 lei, adică una sută treizeci lei, care bani emu luatu toți deplin în mînule mele.

Și, pentru mari credința, am datu și eu acestu zăpăsi la mâna dum(nealor) și, pentru credința, am pus degitul; S-au iscălit și alți oameni di cinste.

1797 iunie 5.

Eu, Gligoraș Guriță, adeverez.

Eu, Catrina soțu lui Gligoraș.

Eu, Il(e)ana, nepoată, adeverez.

Erei Ioan ot Vulpi, am fost față.

Erei Miron ot Sfeti Ioan, am fost față.

Eu, diecul Gheorghî, am fost față.

Eu, Ion staroste.

Miron de la Sfântul Ion

Erei Ursachi zăt lui Gligoraș Guriță de la Sfinții Teodori, am iscălit.

Eu, Ștefan, am priimit.

Și eu, Ion Mitrofan vornic de poartă, am scris cu zisa lor.

Arhiva bisericii Sfinții Teodori, orig., hârtie infolio (30 × 21 cm), filigran, cerneală neagră, trei amprente digitale.

Ediții: *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. X, p. 112-113, nr. 112; Gh. Ghibănescu, *Documente*, în „Ioan Neculce”, an I, fasc. 1 (1921), p. 119, nr. LV.

2.

1804 aprilie 3, <Iași>

Copie

Noi, ipitropii de la biserica Sfântul(u)i mucenici Fteod(o)r di aici din Eș(i), făcut-am încredințată scrisoare no(a)stră la mâna dum(nea)l(u)i Iosup starosteli di ciocli și a țoții¹ dumisale Mariia și a fiilor dum(isale) precum să se știe că o casă ce esti pe locul bisericii, cumpărând-o dum(nealor) cu drepti bani dumis(ale) de la unul Ioan croitor și de la soția lui Mariia cu fii l(o)r prin tocmală am făcut așazare cu dum(nea)l(o)r ca să li dăm un stâ(n)jăn domnesc despre răsărit din picătura strășinii și dispre apus di iugul (?) casii păra în portița bisericii și dum(nea)l(o)r să aibă a da bezm(en)ul bisericii câte zăce lei pe an, cari bani să aibă a da la începutul anului cinci lei și cinci lei la jumătati de anu, și urmând cu plata banilor la vadeleli ce se arată pi fișticarili an, să stăpâne(a)sc(ă) acest locușor, dară fiind vreo întâmplare de ardire de foc, care să fere(a)s(că) Dum(ne)zău tot dum(nea)l(o)r sau fii, ori urmașii fiilor dumis(a)li volnici să fii a face altă bina la loc și să plăte(a)sc(ă) tot bezmenul ce să arată mai sus iară nu mai mult.

Și asămenea scrisoare am luoat și noi de la dum(nea)l(o)r, iscălindu-să și alți cinstiț(i) martori. Și noi pentru credință am iscălit însuși cu mâna noastră, însă bezmănul să aibă a-l p(l)ăti la începutul fiecărui an.

Theodor, sachelar Mitropolii și ipitrop.

Sava Răzmiriță, ipitrop.

1804 april(ie) 3.

Arhiva bisericii Sfinții Teodori. Copie, hârtie difolio (36 × 22 cm), cerneală neagră.

---

¹ Așa în text; „soției”.

3.

1824 noiembrie 1

Lei

100

Adecă una sută lei am priimit de la dum(nea)lui, paharnicul

Tudurachi Dima.

Paraschiva

1824 noiembrie 1

Arhiva bisericii Sfinții Teodori. Copie, hârtie difolio (24 × 19 cm), cerneală neagră.

4.**1825 aprilie 30**

Lei Para(1e)

1240

Adică una mie doauo sute și patruzece lei am a rispund(e) dumisale paharnic(ului) Tudurachi Dima pentru niște dugheni care am răscumpărat de la dumn(e)alui, care dugheni era(u) amanetisit(e) în mâ(i)nile dumisale înaintea însurării me(a), pre care mi s-au dat de zestre de la Vasilachi Androni(c) chelar, socru meu. Și rispunzând banii acestie ma(i) sus arătat în vade de șase luni de zile să rămân deplin deplin stăpânu de acareturi(1e) acestie. Și pentru mai adevărat(ă) credința am lăsat și zapis dughenii care era amanetisite la dumn(e)alui paharnic de la socru meu împreună cu zapis(ul) acesta cu iscălitura me(a) și pentru mai bună siguranță că voi fi eu următor după glăsuire(a) sinetului am iscălit.

1825 aprilie 30.

Le Febvre, adică Aleco Lefebvre, dascăl franțoz.

<Pe verso-ul filei a doua>: Sinet(ul) dascălului franțoz pentru 1240 lei ce să îndatorește ai răspundi răpos(a)t(ul)lui cam(ina)r (?) pentru dughenile amanetarisăți di Vasăle Andronic, socru(1) dascalului.

Arhiva bisericii Sfinții Teodori. Orig., hârtie difolio (24 × 19 cm), filigran, cerneală neagră.

5.**1827 iunie 22**

Lei

1370

Adecă una mii trei sute șaptezăci lei sânt drept datoriu dum(i)sale cam(ina)r(ului) Tudorache Dima pentru dughenile și casăle ce li-am cumpărat prin sultan mezat de la dum(nea)lui, primind și to(ate) documenturile casălor: 1^{iu} țidulă de mezat cu pecete domniască, al doilea țidula cătră telal bașa, al triilea jaloba cu care s-au cerut mezat, al 4^{lea} hotarnica și al 5^{li} zapisul de vânzare întărit de Divan. Pe cari bani mă îndatoresc a-i răspunde dum(i)sale la 26 oct(om)v(rie) a curgătoriului an (1)827, fără îpotrivire sau întârziere. Spre încredințare am iscălit însuș(i).

(1)827, iunie 22

Costa(n)tinu Olaru, pasnicu.

<Pe verso-ul filei a doua>: Zapisul polcovnicului Costandin Olariu pentru 1370 lei și adiverință pentru documenturile ci au luat de la răposat(ul) caminar, pentru casăle și dughenile ci le-au luat prin mezat di la cam(ina)r; No. 5; N° 36.

Arhiva bisericii Sfinții Teodori. Original, hârtie difolio (38 × 23 cm), filigran, cerneală neagră.

6. 1829 septembrie 10

Lei

50

Adică cincizeci lei din vadeaoa Sfânt(ului) Gheorghie 1829 rămâi datorie a-i plăti dumis(ale) cam(ina)r(ului) Tudorachi Dima în vade doo luni de zile.

1829 sept(em)v(rie) 10.

(...) <m.p.>.

<Pe verso>: Zapis cu iscălituri jădovești pentru 50 lei; N° 51; N° 42.

Arhiva bisericii Sfinții Teodori. Orig., hârtie difolio (22 × 18 cm), filigran, cerneală neagră.

7. 1831 aprilie 28

Lei

400

Adică patru sute lei am priimit di la dum(nea)l(o)r epitropii sfintii biserici cu hramul Sv(in)țâl(o)r Mari Mucenici Theodor, Tiron și Stratilat, de aice din Iași, dumi(sale) chir Gavril Neculau și dumis(ale) serd(a)r(ul) Gheorghie Roiul, pentru casa ci o am pe locul sfintei bisărici, după prețăluire(a) ce i-au făcut patru calfe de teslari în frica lui Dumnezău. Bani di sus arătați i-am priimit acum în mânele mele, bez trii sute lei ce au tras bisăerica cu cari să împrumutasă de la bisărică la facire(a) casăi; și aceasta să fii știut că dobândă pe bani nu am dat și nici bezmănu pe locul casăi nu am dat după moarte(a) părintelui, fiincă dumnealor epitropii s-au milostivit asupra văduvii mele de me-au iertat bezmănul pe un an și giumătate și dobânda pe trei sute lei, iarăș(i) pe un an și giumătate și rămâind și eu mulțămîtă cu prețăluire(a) casăi drept șapți suti lei, nici mii nu me-au mai rămas nici un cuvânt de nemulțămîri sau di a mai pretendarisî ceva de la dum(nea)l(o)r dumnealor epitropii sfintei biserici și pentru a dumilor sale siguranță și a sfintei bis(e)rici. Și pentru a dum(i)l(o)sali săguranță și a sfintii bisărici că nu mai am nici o pritențăie, am dat această scrisoare a mea la mâna dum(i)l(o)s(a)l(e), pofind și pe alti ipochimeni cinstite ci s-au întâmplat fați di au iscălit di martori

1831, apr(ilie) 28

Eu Chiriachia, priutiasa am primit banii de sus arătați a răp(...).

Față am fost la darea banilor acestora și am iscălit di martur Dorofti Istat (?).
Dimitrii preot am fost față la darea banilor.
Enache diacon martur.
Prin arătarea preotesăi Chiriachi ce me-au făcut cum că ș-au priimit toți banii
prețaluirea casăi sale mai sus arătați și eu încredințat fiind am iscălit.
Vasili, preot Sfin(ți)i Teodor.

Arhiva bisericii Sfinții Teodori. Orig, hârtie difolio (24 × 19 cm), filigran, cerneală neagră.

I Indescifrabil.

8.

1841 august 3, <Iași>

Zapis

Gios iscăliții, Dimitrie Mădârjac, denpreună cu soția me(a), Eliana, fiica răp(o)s(atului) sechilariului Constandin, ce au fost slujitor la biserica Sfinților Mucenici Theodori din Eși, încredințăm acest zapis de vânzare d(umi)s(a)le epitropului Gavril Necolau, precum să fie știut că de a noastră bună vo(i)e, de nimene siliț(i), am vândut o căsuță veche pe locul pomenitei bisericii Sfinție Theodori, cu bezmen, care căsuț(ă) o am avut¹ danie de la răp(o)s(ata) bună-me(a), Mariia Mădârjaca, cu preț hotărât 700, șapte sute lei, care bani i-am și priimit toț(i) deplin în mâinile noastre, care cu aceștia am a găti o casă ce au ramas de la socru-miu negata. Încredințând d(umi)s(a)le epitropului pe lângă acest zapis și alte hârtii tot a pomenite(i) casă: un zapis din 1797 iul(i)e, alt zapis de la 1804 apr(ilie) 3 și o hârtie de învoială de la foștii epitropi din 1804 apr(ilie) 3, cum și un jurnal din 1836 no(i)emv(ri)e 2, i o diată ce au ramas de la răp(o)s(ata) buna-me(a) asupra pomenitei casă.

Pe temeiul cel(o)r cuprinsă mai sus, Biserica Sfințil(o)r Theodori rămâne a stăpâni pomenita casă în veci nesupărată sau în niciun chip strămutată această vânzare.

1841 avgust 23

Dimitrii Măd(â)rj(a)c adeverez <m.p.>

Vasil(e) iconom am fost fați <m.p.>

Ielena, soția iscălitul(u)i de sus, adeverez cu puniri degitul(u)i <a.d.>

Gheorghe zaraful, mahalagiu <m.p.>

Însemnare pe verso:

Lei

80 Optzeci lei am priimit de la d(umnealui) Epitrop besericii Sfințalor Theodori în socotiala lui Dumitru Mădârjac și spre încredințare am iscălit.

1841 august, 23

Vasile iconom

<Însemnare pe aceeași filă>: Lei 80; Priutul Vasăli di la Vov(i)dinii pintru Dum(i)tru Mădârjacu dați; 1841 septemvri 25.

Rezoluția Dicasteriei Mitropoliei Moldovei:

Duh(o)vniceasca Dicasterie a Sf(i)n(tei) Mitropolii a Moldovei

Față fiind vânzătorul aceștei casă d(umnealui) Dimitrii Mădârjac în Presudsfie aceștii Dicasterii arătând că (de) bunăvoi primire și mulțămire au vândut această casă ci o ave(a) danie di la răp(o)s(ata) bunică-sa Mariia Mădârjac, bisericii Sf(â)n(tului) Marelui Mucinic Theodor, de aici din Iași, în preți di șapte suti di lei și prin jalbă cerând a se întări. Di aceea se întărești cu punirea peceții Dicasterii și iscăliturili asesoril(o)r:

Teodor iconom Stămati

Gheorghie (...)

G. Pavlu iconom.

Secția a II-a

No. 557

1841 avgust 26

Eși

Arhiva bisericii Sfinții Teodori. Orig, hârtie difolio (35 × 21 cm), filigran, cerneală neagră.

